

PALAČA SJEDIŠTA STAROSLAVENSKOGA INSTITUTA OŠTEĆENA U ZEMLJOTRESU

U nedjelju 22. ožujka 2020. u 6,24 ujutro Zagreb je pogodio zemljotres jačine 5,5 stupnjeva po Richterovoj ljestvici. Nakon toga trećeg po jačini potresa, poslije onoga poznatog iz 1880. godine, u sljedećih su sat i pol uslijedila još dva snažnija potresa (5,0 i 3,7 po Richterovoj ljestvici), a tlo je u različitim manjim intenzitetima podrhtavalo još mjesecima.

Poznata povijest zagrebačke gornjogradske palače Škrlec-Balbi u Demeetrovoj 11 seže do 1715. godine kada je gradski vijećnik Ivan Hyacinty prodao, a Žigmund Škrlec kupio četiri omanje parcele s nedovršenim kućicama. Obitelj Škrlec je tu, na samom zapadnom gradskom bedemu postupno gradila svoj dom koji je današnje dimenzije dosegnuo 1775. godine. Tijekom XIX. stoljeća, kuća je bila u vlasništvu grofa Petra Draškovića, a potom rodbinski povezanih plemićkih obitelji Ožegović, Fodroci i Balbi. Posjed je, po oporučnoj želji posljednje članice obitelji Balbi, 1924. godine pripao dobrotvornom društvu gospođa pri župi sv. Marka. Nakon što su tijekom Drugoga svjetskoga rata zabranjena sva takva društva, tadašnji je župnik crkve sv. Marka i predsjednik Staroslavenske akademije, msgr. Svetozar Ritig, 1948. godine posjed povjerio Staroslavenskoj akademiji kojom je u ta teška doba i predsjedao. Kada je 1952. osnovan Staroslavenski institut, zajedno s djelatnosti Akademije Institut je naslijedio i zgrade njezina sjedišta.

Palača je, zajedno sa zdencem i neka-
dašnjom gospodarskom zgradom, od 31.

siječnja 2003. u statusu kulturnoga dobra te je upisana u Listu zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. Također, palača se, s pripadajućim povijesnim zdencom, ujedno nalazi na području kulturnoga dobra Povijesna urbana cjelina Grad Zagreb, upisanoj u Listu zaštićenih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske i to u dijelu za koji je utvrđen sustav zaštite »A – područje izuzetno dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture«.

Tijekom dugoga razdoblja od svoje izgradnje do danas palača je iskusila mnoge mijene, dorade i prilagodbe, uspone, ali i nedaće. Tako je u svojoj relativno nedavnoj povijesti proživjela napad na Banske dvore 7. listopada 1991. godine. Stradali su tada zidovi i krovšte zgrade, popucali su brojni prozori i oštećeno je više vrata i prostorija, a jedan se geler zabio u unutarnji zid institutske knjižnice koja je oduvijek srce institutskoga života. Taj je mučan podsjetnik na rat koji je svom žestinom upravo zahvaćao vrlo velika područja naše domovine, ostao zaglavljnjen u snimku hrvatskoglagoljskoga spomenika ovješenu iza stola naše tadašnje knjižničarke.

Kako je palača prošla pri zemljotresu 1880. godine, u doba u kojem je bila 140 godina mlađa nego danas i još disala plemićkim obiteljskim životom – ne znamo. No, zasigurno ćemo pamtiti njezino stradanje u hladno ožujsko nedjeljno jutro 2020. godine u kojem se u Zagrebu

tlo najprije zloguko zatreslo da bi ga potom nakratko zabijelio snijeg, a sve to u ozračju početka dugoga razdoblja epidemioloških mjera zavedenih s ciljem sprječavanja širenja virusa SARS-CoV-2 i bolesti COVID-19. Još sneni, na ulice istrčali stanovnici Bijeloga Grada, tako strah i tjeskobu uzrokovane potresom nisu mogli ublažiti silno potrebnim stiskom ruke, zagrljajem i uopće blizinom nekoga s kim dijele istu nedaću, jer su netom spomenute mjere nalagale da među sobom drže razmak.

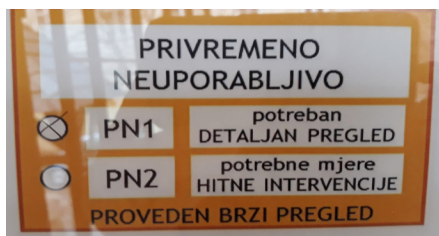
Oštećenja palače i sanacijski radovi

Prve smo vijesti o stanju zgrade primili malo nakon 10 sati isto jutro kada je ravnateljica Instituta fotografijama dokumentirala stanje prostorija koje su još dan ranije bile dom ukupnoga našega djelovanja. Svod se središnjega hodnika prvoga kata glavne zgrade raspucao čitavom duljinom, a slično su stradali i svi bačvasti svodovi. Već su tada bile vidljive prilično duboke pukotine duž spojeva sjevernoga pročelja od unutarnjih poprečnih zidova i pukotine po zabatnim zidovima. Konstrukcija je krovista, iako nasreću još uvijek na mjestu, također nađena u stanju koje je zahtijevalo opsežan popravak. Ne samo da se jedan dimnjak urušio, već su i preostali teško stradali. Urušio se i dio zabatnoga zida u području krovista ostavivši oštećenja i na susjednoj zgradi, a pao je i dio crijepa. U svemu je tome velika sreća da je knjižnični i dokumentacijski fond sačuvan, a tako i glavnina opreme znanstvenika i stručnih službi. Tek je gdjejoj predmet toga fonda i te

opreme pretrpio površinsko oštećenje, s time da je (očekivano) značajan dio inače urednoga materijala sada bio porazbacan i pokriven otpalom žbukom i prašinom. U gotovo čitavom prostoru glavne zgrade kojim se služi Institut uništena je žbuka tako da smo, na ironičan način, mogli utvrditi ono što smo do tada samo pretpostavljali – ispod trenutnih su jednobojnih premaza unutarnji zidovi i stropovi naših prostorija ukrašeni nekim oblikom slikovnih ukrasa. Vrlo je dobra vijest bila i da je ulična, manja zgrada Instituta (negdašnja konjušnica palače Škrlec-Balbi) u velikoj mjeri ostala pošteđena i može se nastaviti koristiti, iako i ona zahtijeva zidarske i druge popravke.

Dva dana nakon zemljotresa, Stožer civilne zaštite Grada Zagreba je zgradu Staroslavenskoga instituta po provedenom preliminarnom pregledu obilježio kao »Privremeno neuporabljivo – PN1 – potreban detaljan pregled«, a odmah je započeo i niz nužnih radnji da se spriječi nastanak dodatne štete. Izmješten je zaštitni ormar sa serverima, a potom su i svi znanstvenoistraživački i drugi digitalni materijali (virtualno) premješteni u Sveučilišni računski centar (SRCE). Istom je počela i potraga za statičarem i drugim stručnjacima kako bi se što ranije utvrdilo točno stanje zgrade te koje je sanacijske radove i kojim redosljedom potrebno učiniti u žurnom roku.

Već je letimičnim pregledom statičara, a s čime se složila i gradska konzervatorska služba, ustanovljeno da je potrebno ukloniti sva četiri oštećena dimnjaka, a potraga se za građevinskim izvođačima koji bi to mogli provesti pokazala iznenađujuće zahtjevnom. Naime, ne samo

da su dimnjaci bili visine 4 metra iznad razine krova i ukupne težine od oko 17,5 tona, nego je i slobodan pristup zgradi ograničen lukom kolnoga ulaza ulične zidane ograde. Nakon više pokušaja, a koji su se redom pokazali neuspješnima, ustanovljeno je kako je za te poslove nužno osigurati građevinsku mehanizaciju (kran) namijenjenu velikim visinama te iskusno alpinističko osoblje, pa su dimnjaci konačno uklonjeni 18. i 19. travnja 2020. godine. Pri tom je skinut i vrh oštećenoga zabatnog zida koji je prijeto

padom te su nepropusnim materijalom zaštićeni otvori krovišta na mjestima uklonjenih dimnjaka čime je spriječeno prodiranje atmosferalija u unutrašnjost zgrade. Potom je krovopokrivačkim radovima popravljen crijepni pokrov, a zazidani su i urušeni dijelovi zabatnih zidova u području potkrovlja. Istovremeno s uklanjanjem dimnjaka, i Gradska plinara Zagreb je – na naš zahtjev, a radi sigurnosti stanara i zgrade – isključila dovod plina u sve prostore palače. O svim su poduzetim pregledima i radovima pravovremeno obaviještene

nadležne institucije (ponajprije Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba, Gradsko povjerenstvo Grada Zagreba za procjenu šteta od prirodnih nepogoda i naravno Ministarstvo znanosti i obrazovanja)

Tijekom travnja 2020. godine obavljan je podroban statički pregled glavne zgrade Instituta te smo 28. travnja 2020. godine primili izvješće u kojem je navedeno: »zidana nosiva konstrukcija palače (...) koju na najvećem dijelu tlocrtno površine čine svodovi značajno je oštećena. Zapadno i istočno krilo pretrpjelo je nešto manja oštećenja, ali je sjeverno krilo i aneks u kojem je stubište u opasnom stanju (...). Potrebna je hitna intervencija«. Izvješćem je zatraženo i da se u što je moguće kraćem roku svodovi ojačaju postavljanjem potpornih stupova, nakon

čega je potrebno »čim prije pristupiti konstruktivnoj sanaciji konstrukcije«. Ustanovljeno je i da se zid sjevernoga pročelja odvaja od poprečnih zidova, da su tjele i pete svodova napukle te da su zabatni zidovi nestabilni. Nalaz je zaključen zahtjevom da se zgrada, nakon žurnih popravaka koji bi je vratili u stanje statičke sigurnosti koju je imala prije zemljotresa, trajno dodatno ojača u skladu s pravnim propisima vezanima za vrijednosti seizmičkoga opterećenja područja na kojem se palača nalazi.

Nužnim privremenim ojačanjem svodova, a za što je trebalo više od 30 potpornih stupova, duž hodnika i drugih prostorića prvoga kata te dijela prizemlja glavne zgrade omogućen je siguran pristup svim institutskim prostorima. Tako su tek u lipnju stvoreni preduvjeti da se unutarnji prostor zgrada očisti, a potom izmjesti knjižnični i dokumentacijski fond te druge pokretne potrebne za rad. Naime, do tog smo se vremena već morali pomiriti s činjenicom da se u našoj glavnoj zgradi neće moći odvijati institutski rad do završetka ukupnoga postupka sanacije i obnove, a koji će zasigurno potrajati više godina.

Prilagodba znanstveno-istraživačkoga i stručnoga rada trenutnim okolnostima

Koliko god da je zemljotres radikalno zahvatio u opće stanje našega Instituta, znanstveni i stručni rad njime nije prekinut. Naime, organizacija rada prema kojoj gotovo sve osoblje Instituta radi kod kuće, a koja je u sklopu spomenutih epidemioloških mjera uvedena nekoliko dana prije zemljotresa (17. ožujka), nastala

vila se u sljedećim mjesecima. U kratkom vremenu nakon zemljotresa Institutu javilo nekoliko znanstvenih ustanova koje su, u skladu sa svojim mogućnostima, ponudile pomoć u pogledu prostora za smještaj građe i osoblja. Na tim velikim iskazima otvorenosti i nesebične spremnosti za pomoć i podršku u vrijeme istodobnih posljedica zemljotresa i epidemioloških mjera, još jednom od srca zahvaljujemo: Leksikografskom zavodu »Miroslav Krleža«, Hrvatskome institutu za povijest, Institutu za etnologiju i folkloristiku te Ekonomskome institutu Zagreb.

Nakon što je javno obznanjen ukupan broj teško oštećenih zgrada te nakon što je stigao nalaz podrobnoga statičkog pregleda naše zgrade, postalo je očito da ćemo morati potražiti prostor za privremeni smještaj knjižničnoga i dokumentacijskoga fonda te znanstvene djelatnosti do povratka u palaču Škrlec-Balbi. Stoga je odlučeno da se prihvati iznimno ljubazna ponuda Ekonomskoga instituta u Zagrebu da nam ustupi dio svojih prostora uz vrlo povoljne uvjete. Budući da smo selidbu (uglavnom knjižnoga i dokumentacijskoga fonda) mogli organizirati tek kada su to dopustile propisane epidemiološke mjere i popravci koje je nakon zemljotresa imao obaviti Ekonomski institut, ona je provedena tijekom rujna i početka listopada. U čitavom smo tom procesu imali potrebnu podršku naših domaćina zbog čega su poslovi mogli biti obavljani učinkovito i relativno brzo. Tako je s listopadom počela prilagodba znanstvenoga dijela institutskoga kolektiva na rad u novim prostorijama i to u opsegu koji epidemiološke mjere dopuštaju u smislu mogućnosti kretanja i okupljanja.

U vrijeme selidbe u prostore Ekonomskoga instituta – prema ranije donesenoj institutskoj odluci – prostor ulične zgrade našega sjedišta prilagođen je svojoj privremenoj svrsi. Naime, s obzirom na to da sjedište Staroslavenskoga instituta ostaje na svojoj dosadašnjoj adresi (Demetrova 11), u tom su prostoru smještene radni prostori za ravnatelja te pravnu, računovodstvenu i opću službu. Dogovoreno je i da se – u što je većoj mjeri moguće – u tom prostoru nastave održavati stručni i drugi sastanci kako bi institutski kolektiv ostao povezan sa svojim sjedištem, kao što je to bio od svoga osnutka.

Kako ni krajem 2020. godine na razini države i grada Zagreba nisu postavljeni okviri u kojima će se proceduralno i stvarno odvijati obnova grada, za sada ne možemo biti sigurni koji će točno biti sljedeći koraci, no znamo da je nakana Staroslavenskoga instituta, potvrđena na svim njegovim unutarnjim razinama, učiniti sve da se ukupna institutska djelatnost što je moguće ranije vrati u prostore palače Škrlec-Balbi. U svakom slučaju, u planu je u što skorijem roku, a svakako nakon potrebnih savjetovanja s nizom relevantnih državnih i gradskih tijela, odlučiti o tome u kojem bi konkretnom smjeru obnova i moguće prilagodbe zgrade trebali krenuti.

Mogli bismo reći da smo, u otprilike pola godine vrlo izazovnih vremena uspjeli osigurati nastavak znanstveno-istraživačkoga rada Instituta te – uzmu li se u obzir zadane okolnosti – prilično uspješno odgovorili na nedaće koje su naš kolektiv i naše sjedište snašle toga 22. ožujka 2020. No, time vrijeme velikih izazova nije završeno. Dapače, pred

nama je još mnogo zahtjevnije razdoblje u kojem nam je donijeti dalekosežne odluke vezane za zgradu našega sjedišta, a time i ukupno djelovanje Instituta.

Oslanjajući se na povijest i bogata iskustva Staroslavenskoga instituta stečena u doba povoljnih i još dulja doba manje povoljnih okolnosti, imamo razloga pouzdati se da ćemo u vremenu koje je pred nama – uložimo li trud u strpljivo, promišljeno i hrabro traženje najboljih

između mogućih rješenja – ovu nedaću preobraziti u zalag još plodonosnijeg znanstvenoistraživačkoga rada i javnoga djelovanja Staroslavenskoga instituta. Ima li išta važnije od toga, onda je to da u svemu, pa i ovomu danas i sutra koji nas snađoše, nastavimo njegovati stameni i vedri glagoljaški duh, već više od tisućljeća mlad u našem narodu!

VIDA VUKOJA